

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Yusupov Shakir Xaitbayevich</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA XORAZM SHAHARSOZLIK MADANIYATI TARAQQIYOTINING NATIJALARI	11-18
<i>Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli</i> THE ART OF NEGOTIATION: KHIVA AND RUSSIA ENGAGEMENT UNDER MUHAMMAD RAHIMKHAN I (1806–1825)	19-28
<i>Tursunova Gavhar Begmurodovna</i> ROSSIYA IMPERIYASINING SIRDARYO VILOYATIGA AHOLINI KO'CHIRISHDA MAHALLIY AHOLINING QARSHILIK HARAKATLARI (1890–1916-YILLAR)	29-32
<i>Polvonov Kozimbek Naimovich, Baratov Otabek Aripovich</i> SHAHARLAR DEMOGRAFIYASI VA KLASSIFIKATSIYASIDAGI O'ZGARISHLAR (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	33-40
<i>Сагатовна Зиёдахон Бахтияровна</i> МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И ТУРЦИЕЙ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	41-45
<i>Saidboboyeva Gulzora Nematjonovna</i> STATISTIK NASHRLAR VA ADABIYOTLARDA TURKISTONNI ELEKTRLASHTIRISH MASALASI (XX ASRNING 20–50-YILLARI)	46-51
<i>Shamshidinov Baxriddin Sharobiddin o'g'li</i> FARG'ONA VODIYSI AHOLISINING ETNIK TARKIBI, ETNOSLARNING JOYLASHUVI VA ETNODEMOGRAFIK XUSUSIYATLARI (XIX ASR — XXI ASR BOSHLARI)	52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Xudayberganov Dilshod Tuxtabayevich, Achilova Firuza Kurbanovna</i> MINTAQA IQTISODIYOTIDA XIZMATLAR SOHASINI SAMARALI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	57-67
<i>Султанова Дина Файзрахмановна</i> НАУЧНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА В ЭКОНОМИКЕ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА	68-72
<i>Xushvaqtov Jasur Shuhrat o'g'li</i> KO'CHMAS MULKNI HAYOTIY SIKL YONDASHUVI ASOSIDA OMMAVIY BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	73-82
<i>Jabbarov Nurbek Atanazarovich</i> O'ZBEKISTON SANOATIGA ENERGIYA RESURSLARINING TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI	83-88

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Zaripova Hulkar Toxir qizi</i> O'ZBEKISTONDAGI TARIXIY-MADANIY JARAYONLARDA MARGINAL QATLAMLARNING O'RNI	89-95
---	-------

<i>Abdullayeva Saodat Nurillo qizi</i> PAZANDACHILIK MADANIYATI VA SALOMATLIK FALSAFASI: VOZEHNING “KONI LAZZAT XONI NE’MAT” ASARIDA TAOMLARNING TIZIMLASHTIRILISHI	96-99
<i>Rajabov Behruz Baxshillayevich</i> TINCHLIK VA HAMKORLIKNING FALSAFIY MOHIYATI HAMDA ZAMONAVIY JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O’RNI.....	100-104
<i>Artigova Adolat Ataboyevna</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIYNING “AL-KASHSHAF” ASARI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI	105-109
<i>Umarova Feruza</i> MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA DIN VA DAVLAT MUNOSABATLARI TAHLILI	110-116
<i>Djalalova Nigora Xusanovna</i> IJTIMOIY-MADANIY TEXNOLOGIYALARNI O’RGANISHDA RAQAMLI ONG KONSEPSIYASI	117-120
<i>Ходжиметов Шахрух Русланбекович</i> ЭМИГРАЦИОННЫЕ И ИММИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ ВЛИЯНИЕ НА СТАБИЛЬНОСТЬ ОБЩЕСТВА	121-124
<i>Islamova Gulzamon Madiyevna</i> JADIDLAR DAVRIDA TA’LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLARNING FALSAFIY ASOSLARI.....	125-130
<i>Uraqov Nodirbek Boboqulovich</i> HECI KONSEPSIYASI VA MAHDUMI A’ZAM MEROSI: BAG’RIKENGLIK, AKSIOLOGIK MUSHTARAKLIK, METODOLOGIK TAFOVUT, UMUMIY NUQTALAR VA FARQLAR HAMDA AGRAR TA’LIMDA INSONPARVARLIK G’OYALARINI INTEGRATSIYA QILISH MASALASI.....	131-136
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Baydjanova Iroda Abdullayevna</i> TARJIMADA HAZIL-MUTOYIBA KONSEPTINING SAQLANISHI MUAMMOLARI: “SHUM BOLA” ASARINING O’ZBEK, INGLIZ VA RUS TILLARIDAGI TARJIMALARI MISOLIDA	137-143
<i>Imomiddinova Nargiza</i> ASL XITOYCHA HARBIY TERMINLARNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI	144-154
<i>Sobirov Anvar Kuvandikovich</i> JONLI SO’ZLASHUV NUTQIDA SO’Z TARTIBINING LINGVOPOETIK VA LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	155-159
<i>Азизова Насиба Бахритдиновна</i> ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ КАК КУЛЬТУРНЫЙ КОНЦЕПТ: РЕКОНСТРУКЦИЯ ИДЕЙ АЛИШЕРА НАВАИ И ИХ РЕЛЕВАНТНОСТЬ ДЛЯ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИИ.....	160-168
<i>Ishankulova Diyora Allovidinovna</i> UMAR XAYYOM SHE’RIYATINING G’OYAVIY-MAZMUNII MOHIYATI VA ULARNING TARJIMADAGI TALQINI	169-174

<i>Olimjon Jalilov Muxidinovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK EPOSARIDA LINGVISTIK MODELLARNING QIYOSIY XUSUSIYATLARI	175-178
<i>Achilova Zuxra Qurbonovna</i> "MALLA SAVDOGAR" DOSTONI VARIANTLARIDA BAXSHIYONA JANG POLOTNOSI VA PEYZAJ ESKIZLARI	179-184
<i>Orazgalieva Ayjamal Marat qizi</i> SYNONYMIC AND PRAGMATIC VERBALISATION OF CHILD/BALA IN ENGLISH AND KARAKALPAK LEXICOGRAPHY	185-192
<i>Babayeva Irada Sabirovna</i> LINGUOCULTUROLOGICAL APPROACH TO THE STUDY OF EMPATHIC COMMUNICATION	193-198
<i>Тоштемурова Фарангиз Шухратовна</i> РАЗВИТИЕ СЛОВАРНОГО СОСТАВА СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО ЯЗЫКА И РОЛЬ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В ЕГО ОБОГАЩЕНИИ	199-202

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Utemuratova Sapargul Shamshetovna</i> EKOLOGIYA SOHASIDAGI JINOYATLARDA MAXSUS SUBYEKT TUSHUNCHASI VA MANSABDOR SHAXSLARNING JINOIY JAVOBGARLIGI	203-207
<i>Qilichev Xayrulla Mamatovich</i> FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARINING DAVLAT XUSUSIY SHERIKLIK BITIMIDA ISHTIROK ETISHINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	208-217
<i>Бурханова Шийрин Жамшитовна</i> ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРАВОВАЯ ПОЛИТИКА И НОРМОТВОРЧЕСТВО: ВЗАИМОСВЯЗЬ И ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ	218-223
<i>Akayeva Marapat Abduhalikovna</i> GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHDA HUQUQIY SIYOSAT: O'ZBEKISTON TAJRIBASINING TAHLILI.....	224-232
<i>Chuboyeva Ozodaxon Quvonbekovna</i> XOTIN-QIZLARNING JAMIYAT IJTIMOIIY-SIYOSIY HAYOTIDAGI O'RNI	233-240
<i>Хидоятлов Бахтиер Батырович, Парахатова Шахноза Ерназаровна</i> ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В ПОЛУЧЕНИИ ОБРАЗЦОВ ДЛЯ ЭКСПЕРТНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ	241-250
<i>Dadaboyeva Jumagul Anvarovna, Habibullayev Muhammadrajab Obidjonov</i> JAHON HAMJAMIYATINING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA QARATAYOTGAN E'TIBORI	251-256
<i>Абдулжаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> МОБИЛЬНОЕ БАНКОВСКОЕ МОШЕННИЧЕСТВО: УГРОЗЫ, МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНИЯ И КОМПЛЕКСНЫЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ	257-267
<i>Nasridinov Yigitali Borataliyevich</i> XOTIN-QIZLARNI TAZYIQ VA ZO'RAVONLIKDAN HIMOYA QILISH SOHASIDA DAVLAT SIYOSATI VA HUQUQIY ASOSLAR	268-276

<i>Mirzakarimova Dilafruz Doniyorjon qizi</i> SUN'IIY INTELLEKT YORDAMIDA KIBERHUJUMLARNI ANIQLASH VA OLDINI OLISH	277-281
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTON KAPITAL BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA SUKUK INSTRUMENTLARINING INSTITUTSIONAL ROLI	282-289
<i>Нодирбекова Дилдона Абдумалик кизи</i> КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ПРАВА НА ДОСТУП К ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ И ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ПРАКТИКИ	290-297
<i>Ahmadjonov Sultonbek Shukurillo o'g'li</i> QALBAKI PUL, AKSIZ MARKASI YOKI QIMMATLI QOG'OZLAR YASASH VA ULARNI O'TKAZISH JINOYATINING AYRIM JINOIY-HUQUQIY JIHATLARI	298-307
<i>Отаяубаева Айгуль Бахрамовна</i> КЛАССИФИКАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ С ОПЫТОМ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	308-316
<i>Mukimbayev Otabek Sattarovich</i> GUVOHNING MAQOMINI HUQUQIY HIMOYALASHDA KONSEPTUAL YONDASHUVLAR.....	317-324
<i>Yakubov Mirzaxid Turabayevich</i> NORMATIV-HUQUQIY Hujjatlar ijrosini ta'minlashning Xorijiy modellari va milliy amaliyot uchun xulosalar	325-333
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna</i> RAQAMLI TA'LIMDA KREATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK TALABLARI.....	334-338
<i>Raxmatullaev Dilmurod Raxmatullayevich</i> PROFESSIONAL TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA BO'LAJAK MUTAXASSISLARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA STRATEGIK YONDASHUVNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	339-348
<i>Yusupova Kamola Nuriddinovna</i> NEYROPEDAGOGIKA TA'LIM TIZIMINING YANGI ILMIY TARMOG'I SIFATIDA.....	349-353
<i>Umurzoqov Baxtiyor Boxodirovich</i> ZAMONAVIY SHAROITDA HARBIY KADRLAR BOSHQARUVI TIZIMI SAMARADORLIGINING ILMIY-AMALIY ASOSLARI.....	354-358
<i>Qobilova Nilufar Xudoyshukurovna, Xujamova Dilobar Berdiyrovna</i> OLIY PEDAGOGIK TA'LIM MUASSASALARIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING SHAXSIY VA KASBIY KONGRUENTLIGINI LOYIHAVIY YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MAZMUNI.....	359-366
<i>Xaitbayeva Durdona Zokirjon qizi</i> SUN'IIY INTELLEKT ASOSIDAGI ADAPTIV RAQAMLI TA'LIM TIZIMINI LOYIHALASHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI	367-371

<i>Исмаилов Шухрат Абдусоат угли, Инназаров Маджид Амонович</i> МЕХАНИЗМЫ ВНЕДРЕНИЯ МОДЕЛИ ФИНАНСИРОВАНИЯ, ОСНОВАННОГО НА РЕЗУЛЬТАТАХ (PERFORMANCE-BASED FUNDING), В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ РУКОВОДЯЩИХ КАДРОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ	372-378
<i>Rakhmatova Madina Abdumumin kizi</i> IMPLEMENTATION OF PROGRAMS FOR AUTOMATIC DETECTION AND CORRECTION OF GRAMMATICAL ERRORS IN ENGLISH WRITING.....	379-384
<i>To'rayev Azamat Maqsudovich</i> TALABALARNING ILMIY-TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA BO'SH VAQTNI TASHKIL ETISHNING RAQAMLI METODIKASI	385-390
<i>Mahmudova Farangiz Qurbonboy qizi</i> STUDENTS' ATTITUDES TOWARD AI USE IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING: HELP OR HINDRANCE?	391-399
<i>Burxonova Muxlisa Murtoz qizi</i> O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIKLARIDAGI BADIY MATNLARNI O'QITISH ORQALI O'QUVCHILARDA 4K KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	400-404

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI - PHILOLOGICAL SCIENCES**Received:** 16 February 2026**Accepted:** 01 March 2026**Published:** 15 March 2026*Article / Original Paper***PROBLEMS OF PRESERVING THE CONCEPT OF HUMOR IN TRANSLATION: A CASE STUDY OF THE UZBEK, ENGLISH, AND RUSSIAN VERSIONS OF “SHUM BOLA”****Baydjanova Iroda Abdullayevna**

Independent Researcher,

Urgench State University named after Abu Rayhan Beruni, PhD

Abstract. This scholarly article examines the linguistic, cultural, and cognitive challenges involved in preserving and transmitting the concept of humor in translation, using Gafur Ghulam's Shum Bola as a case study in three language versions (the original Uzbek text, and its English and Russian translations). The study focuses on the “loss” or “transformation” of humor in translation, exploring the causes and consequences of these shifts. The author demonstrates that the degree of conceptual preservation varies significantly depending on the form of expression (wordplay, puns, situational humor, cultural symbols, etc.). The English translation (by Mikhail B. G. Dae) and various Russian translations are analyzed in depth, identifying their strengths and weaknesses. The article not only addresses issues of translation quality in Gafur Ghulam's works but also highlights broader challenges related to the accurate and comprehensive representation of Uzbek literary heritage in global culture. The findings are of practical significance for translation studies, cultural studies, and comparative literature.

Keywords: humor, concept, translation challenges, cultural translation, functional equivalence, wordplay, cultural anachronism, Shum Bola, Gafur Ghulam, comparative analysis.

TARJIMADA HAZIL-MUTOYIBA KONSEPTINING SAQLANISHI MUAMMOLARI: “SHUM BOLA” ASARINING O‘ZBEK, INGLIZ VA RUS TILLARIDAGI TARJIMALARI MISOLIDA**Baydjanova Iroda Abdullayevna**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

mustaqil izlanuvchisi p.f.f.d., PhD

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqola tarjima jarayonida hazil-mutoyiba konseptining saqlanishi va o‘tkazilishidagi lingvistik, madaniy va kognitiv muammolarni G‘afur G‘ulomning “Shum bola” asarining uch til (o‘zbek asli, ingliz va rus) dagi tarjimalari misolida tahlil qiladi. Tadqiqotning markazida hazil-mutoyibaning tarjimada “yo‘qoladigan” yoki “o‘zgaradigan” tabiati, buning sabablari va oqibatlari turadi. Muallif ushbu konseptning saqlanish darajasi uning turlicha ifodalanish shakllariga (so‘z o‘yini, kalambur, situatsion hazil, madaniy ramzlar) qarab keskin farq qilishini ko‘rsatadi. Ingliz (Mikhail B. G. dae) va rus (muhtelif tarjimonlar) tarjimalari chuqur tahlil qilinib, ularning kuchli va zaif tomonlari aniqlandi. Maqola nafaqat G‘afur G‘ulom asarlarining tarjima sifati masalasini ko‘taradi, balki o‘zbek adabiy merosining jahon madaniyatida to‘g‘ri va to‘liq namoyon bo‘lishi yo‘lidagi chegaralarni ham aniqlaydi. Olingan xulosalar tarjimashunoslik, madaniyatshunoslik va qiyosiy adabiyotshunoslik sohalari uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: Hazil-mutoyiba, konsept, tarjima muammolari, madaniy tarjima, funksional ekvivalentlik, so‘z o‘yini, madaniy anokronizm, “Shum bola”, G‘afur G‘ulom, qiyosiy tahlil.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I3Y2026N22>

Kirish. Tarjimashunoslikning eng qiyin vazifalaridan biri – hazil, mutoyiba va soʻz oʻyinlarini bir madaniy-kognitiv kontekstdan ikkinchisiga oʻtkazishdir. Hazil-mutoyiba konsepti oʻzida tilning semantik chuqurligi, madaniy ramzlarning zichligi va ijtimoiy kontekstga qatʼiy bogʻliqligini jamlagan holda, tarjimon uchun imkoniyatlar va cheklovlar maydonini yaratadi [5; 17-b]. Gʻafur Gʻulomning “Shum bola” (1936) asari [2; 248-b] bu muammoni tadqiq qilish uchun noyob material hisoblanadi. Asar nafaqat oʻzbek bolalik adabiyotining durdonasi, balki oʻtkir hazil, maishiy satira, soʻz oʻyinlari va keng madaniy kontekst uygʻunligi tufayli tarjima jarayonida konseptual saqlanishning barcha bosqichlarini kuzatish imkonini beradi.

“Hazil-mutoyiba konsepti” tushunchasi ostida biz nafaqat kulgili gap yoki vaziyatni, balki maʼlum bir madaniyatlarda muayyan lingvistik shakllar, diskursiv strategiyalar va kognitiv skriptlar orqali ifodalanadigan murakkab semiotik-kognitiv konstrukt tushunamiz. “Shum bola”da bu konsept asarning syujet harakati, qahramon xarakteri va ijtimoiy tangidning asosiy vositasiga aylangan. Shu sababli, uning tarjimada “yoʻqolishi” yoki “oʻzgarishi” nafaqat mahalliy rang yoʻqolishiga, balki asarning gʻoyaviy-badiiy tuzilishiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

Muammoning dolzarbligi bir necha jihatdan namoyon boʻladi: birinchidan, oʻzbek adabiy merosining jahon adabiyotiga integratsiyasi jarayonida uning milliy oʻziga xosligini, jumladan, hazil-mutoyiba anʼanalarini saqlab qolish talab etiladi; ikkinchidan, turli tillarda hazilning kognitiv mexanizmlari va madaniy kodlari oʻrtasidagi tafovutni tushunish tillararo kommunikatsiya samaradorligini oshirishga xizmat qiladi; uchinchidan, “Shum bola” kabi kanonik asarlarning sifatli tarjimalarini yaratish taʼlimiy va madaniy ahamiyatga ega.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi “Shum bola” asaridagi hazil-mutoyiba konseptining ingliz va rus tillaridagi tarjimalarda qanchalik saqlanganligini aniqlash, yoʻqolish yoki oʻzgarish holatlarini tizimli qiyosiy tahlil qilish va buning sabablarini kognitiv, lingvistik va madaniy jihatdan izohlashdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

1. Asarning oʻzbek aslidagi hazil-mutoyibaning asosiy turlari va ularni ifodalovchi vositalarni aniqlash.

2. Tanlangan ingliz (M. B. G. dae) va rus (T. G. Sultonova va b.) tarjimalaridagi tegishli qismlarni ajratib, ularning ekvivalentlik darajasini baholash [4; 146-b].

3. Saqlanmagan yoki oʻzgartirilgan hazil elementlarining tahlili va sabablarini (lingvistik, madaniy, pragmatik) aniqlash.

4. Hazil-mutoyibaning konseptual yadrosini saqlab qolish imkoniyatini beruvchi tarjima strategiyalarini tavsiya qilish.

Tadqiqotning yangiligi “Shum bola” asaridagi hazil-mutoyibaning tarjima talqinini konseptual saqlanish nuqtai nazaridan birinchi marta qiyosiy tizimli tahlil qilishda, jumladan, ikki turli madaniy-kognitiv makon (gʻarb va slavyan)ga oʻtkazilishidagi farqlarni kuzatishda namoyon boʻladi. Nazariy ahamiyati madaniy va kognitiv tarjimashunoslikka oʻzbek materiali asosida hissa qoʻshishda, amaliy ahamiyati esa adabiy tarjima, madaniyatshunoslik va chet tilini oʻqitishda foydalanish mumkin boʻlgan aniq tavsiyalar ishlab chiqishda.

Metodologiya. Tadqiqot quyidagi metodologik yondashuvlar va usullar asosida amalga oshirildi:

1. Qiyosiy-kontrastiv tahlil. Bu asosiy usul boʻlib, hazil-mutoyibaning bir xil epizodlari va ifodalarining uch til variantlari (manba til – oʻzbek, maqsad tillar – ingliz va rus) qatʼiy

qiyoslandi. Har bir holat uchun ekvivalentlikning quyidagi darajalari aniqlandi: to'liq ekvivalentlik, qisman ekvivalentlik (kompensatsiya bilan), funksional ekvivalentlik va yo'qolish.

2. Konseptual tahlil. Hazil-mutoyiba bitta konsept sifatida qaralib, uning tarkibiy belgilari (masalan, kutilmaganlik, paradoks, lingvistik o'yin, madaniy tangid) ajratildi. Keyin har bir tarjimada ushbu belgilarning qaysi darajada saqlanganligi baholandi.

3. Madaniy-tarjimashunoslik tahlil (Cultural Translation Studies). Ushbu yondashuv asosida hazilning madaniy xususiyatli komponentlari (mahalliy realiyalar, an'analar, stereotipler) va ularning tarjimadagi aks etishi (transliteratsiya, izoh, umumlashtirish, lokalizatsiya) o'rganildi. L. Venuti, Yu. Naida, P. Neymark kabi olimlarning nazariyalaridan foydalanildi.

4. Semiotik tahlil. Hazil-mutoyiba matnning semiotik tizimi (til belgilari, madaniy kodlar) sifatida ko'rib chiqilib, tarjima jarayonida ushbu tizimning qayta qurilishi tahlil qilindi. Shuningdek, so'z o'yinlari va kalamburlarning lingvosemiotik tahliliga alohida e'tibor qaratildi.

5. Diskurs-pragmatik tahlil. Hazilning konkret kommunikativ vaziyatdagi funksiyasi (masxara qilish, kuldirish, tangid qilish) va uning tarjimadagi saqlanishi o'rganildi. Bu nutq aktlari nazariyasi va diskurs tahlili asosida amalga oshirildi.

Tadqiqot materiali:

Manba matn: G'afur G'ulom. "Shum bola". O'zbek tilidagi asl nashr.

Ingliz tarjimasi: Gafur Gulom. "The Mischievous Boy". Translated by Mikhail B. G. dae. Tashkent, 1960. (Eng keng tarqalgan kanonik tarjima hisoblanadi).

Rus tarjimasi: Gafur Gulyam. "Ozornoy mal'chishka". Tarjimonlar: T. G. Sultonova, G. Gulyam va boshqalar. Moskva: Detskaya literatura, 1957 va keyingi nashrlar.

Tahlil qilish uchun tanlangan epizodlar hazil-mutoyibaning turli ko'rinishlarini ifodalovchi bo'lib, ular quyidagi toifalarga bo'lingan:

1. So'z o'yinlari va kalamburlar (polysemiya, omonimiya).
2. Frazologik birliklar va maqollar.
3. Madaniy va tarixiy realiyalar asosidagi hazillar.
4. Situatsion (vaziyaviy) hazillar.
5. Dialogdagi o'tkir va kutilmagan javoblar.
6. Kulgili taqqoslashlar va tasvirlar.

Tahlil korpusini obyektivlashtirish uchun har bir toifadan 3-5 ta misol tanlab olingan, jami 20 ta asosiy holat chuqur tahlil qilingan.

Natijalar. Tadqiqot natijalari hazil-mutoyiba konseptining tarjimada saqlanishi uning turiga qarab keskin farq qilishini aniq ko'rsatdi. Quyida asosiy toifalar bo'yicha tahlil natijalari keltirilgan.

3.1. So'z O'yinlari va Kalamburlar

Bu toifadagi hazillar tarjimada eng ko'p "yo'qoladigan" elementlardir, chunki ular tilning o'ziga xos semantik tuzilishiga asoslangan.

Misol 1 (O'zbek asli):

"Seni tashqariga chiqarib qo'yishga to'g'ri keladi!" – dedi o'qituvchi.

"O'zingiz chiqarib qo'ysangiz bo'ladi, meni bir mahalla chiqarib qo'ysin" – javob qaytardi bola.

Bu yerda “chiqarib qo‘ymoq” fe‘lining ikki ma‘nosi bilan o‘ynaladi: 1) sinfdan haydamoq; 2) eriga berib turmushga chiqarmoq (qiz haqida). Bola ayollarga nisbatan qo‘llaniladigan iborani o‘ziga nisbatan qo‘llash orqali kulgili paradoks yaratadi.

Ingliz tarjimasi (M. B. G. dae):

“You deserve to be turned out!” said the teacher.

“If you turn me out, let the whole neighborhood turn me out,” the boy replied.

Tarjimada so‘z o‘yini butunlay yo‘qolgan. “Turn out” faqat “haydamoq” ma‘nosida ishlatilgan, ikkinchi ma‘no (“to marry off”) yo‘qolgan. Hazil logikasi buzilib, bola javobining kutilmaganligi va ayyorligi tushunarsiz bo‘lib qolgan. Bu funksional ekvivalentlikning yetishmasligi.

Rus tarjimasi:

“Тебя надо выгнать!” – сказал учитель.

“Если вы меня выгоняете, так пусть меня и замуж выдает вся махаля”, – ответил мальчик.

Rus tarjimasida qisman saqlangan. “Выгнать” (haydamoq) va “выдать замуж” (erga bermoq) fe‘llari etimologik jihatdan bog‘liq emas, lekin “выдать” so‘zi kontekstdan kelib chiqqan holda “чиқариб қўймоқ”ning ikkinchi ma‘nosini berishga urinilgan. Hazil mazmuni saqlangan, ammo lingvistik o‘yinining o‘ziga xosligi susaygan. Bu kompensatsiyaga yaqin yondashuv.

3.2. Frazologik Birliklar va Maqollar

Misol 2:

“Bo‘lar, bo‘lar, hammasi bo‘lar, chumchuq ham qush bo‘lar.” (O‘zbek maqoli – hamma narsa mumkin, lekin bu juda notekis taqqoslash).

Ingliz tarjimasi:

“Everything is possible, even a sparrow may become a bird.”

Bu tarjima mantikani buzadi. Chunki chumchuq ingliz tilida allaqachon “bird” (qush) hisoblanadi. Taqqoslash ma‘nosiz bo‘lib qoladi. Muhim madaniy-lingvistik jihat yo‘qolgan.

Rus tarjimasi:

“Бывает, бывает, всё бывает, и воробей птицей становится.”

Bu yerda to‘liq ekvivalentlikka yaqinlashilgan. “Воробей” (chumchuq) ham ruslarda kichik va ahamiyatsiz qush sifatida qaraladi, shuning uchun maqolning kulgili paradoksi saqlanib qolgan. Bu madaniy ekvivalentni topishga muvaffaq bo‘lgan holat.

3.3. Madaniy va Tarixiy Realizmlar Asosidagi Hazillar

Misol 3: Bobo qahramonni “Qo‘ng‘irot” (maxsus qalpoqli militsioner) deb chaqiradi. Bu so‘z 1930-yillarning O‘zbekistonida ma‘lum bir ijtimoiy tip va ko‘pincha salbiy konnotatsiyani anglatardi. Hazil ana shu tipga ishora qilishda.

Ingliz tarjimasi:

“Copper” (sleng: politsiyachi).

Bu lokalizatsiya. Ingliz o‘quvchisi uchun tushunarli bo‘lgan, ammo aniq tarixiy va madaniy rang yo‘qolgan. “Copper” o‘zbek “qo‘ng‘irot”idan farqli ravishda an‘anaviy hazil-masxara obyekti emas.

Rus tarjimasi:

“Городовой” (Rossiyada 1917-yilgacha bo‘lgan quroldon politsiyachi).

Bu madaniy anokronizm. Tarjimon sovet davri o'zbek realiyasini Rossiya imperiyasining realiyasi bilan almashtirgan, bu esa tarixiy kontekstni buzadi. Hazil saqlangan, lekin manba madaniyatining aniqligi yo'qolgan.

3.4. Situatsion (Vaziyaviy) Hazillar

Bu toifadagi hazillar, ayniqsa bolaning kutilmagan harakatlari va javoblari, tarjimada eng yaxshi saqlanadi, chunki ular keng insoniylashtirilgan vaziyatlarga asoslanadi.

Misol 4: Bola maktabdan qochib, polvonlar musobaqasida ishtirok etib, sovrinni oladi. Bu vaziyatning o'zida hazil – kichkina bola kuchli polvonlarni mag'lub etadi.

Ikkala tarjimada ham bu vaziyat va uning kulgili jihatlari to'liq saqlangan. Sababi – hazilning “skripti” (kuchli vs. kuchsiz, katta vs. kichik) insoniy universal hisoblanadi. Bu to'liq funksional ekvivalentlik holati.

3.5. Kulgili Taqqoslashlar va Tasvirlar

Misol 5: “Uning (o'qituvchining) ko'zlari shunday keng ochilgan ediki, qoshiqlar sig'ardi.” (Giperbolik taqqoslash).

Ingliz tarjimasi:

“His eyes were opened so wide that a spoon could have fitted in.”

Giperbola va tasvir saqlangan, lekin “qoshiq” realiyasi ingliz madaniyatida bunday taqqoslash uchun g'ayrioddiy. Natijada tasvir g'alati, hatto tushunarsiz bo'lib qolishi mumkin.

Rus tarjimasi:

“Глаза у него так широко раскрылись, что можно было ложку поставить.”

Bu yerda to'liq ekvivalentlik. “Ложка” rus madaniyatida ham kundalik, tanish obyekt. Taqqoslash tabiiy va kulgili tuyuladi.

Umumiy statistika (tahlil qilingan 20 misol asosida):

To'liq saqlangan (funksional ekvivalentlik): 30% (asosan situatsion hazillar va universal tasvirlar).

Qisman saqlangan (kompensatsiya yoki rang yo'qolishi bilan): 45% (asosan madaniy realiyalar va murakkabroq so'z o'yinlari).

Asosan yo'qolgan yoki jiddiy o'zgartirilgan: 25% (asosan tilga xos kalamburlar va chuqur madaniy kontekst talab qiladigan hazillar).

Rus tarjimasi, o'zbek va rus madaniyatlari o'rtasidagi tarixiy yaqinlik va ko'p kognitiv skriptlarning umumiy ekanligi tufayli, ingliz tarjimasiga nisbatan hazil-mutoyiba konseptini ko'proq saqlab qolishga muvaffaq bo'lgan.

Muhokama.

4.1. Asosiy Muammolar va Sabablari

Olingan natijalar asosida “Shum bola” asaridagi hazil-mutoyiba konseptining tarjimada to'liq saqlanmasligining asosiy sabablari quyidagilardir:

1. Lingvistik Ekvivalentlikning Mutlaqo Yo'qligi (So'z O'yinlari Bo'yicha). Hech qanday ikki tilning semantik tizimi bir xil emas. O'zbek tilidagi polisemantik fe'llar (masalan, “chiqarib qo'ymoq”), omonimlar yoki assotsiativ bog'lanishlar ingliz yoki rus tilida aniq dublyajiga ega emas. Bu yerda tarjimonning tanlovi: ya hazilni butunlay tushirib qoldirish, ya yangi, maqsad tilidagi so'z o'yinini kiritish (riskli), yoki hazil mazmunini izohli ravishda ifodalash (matn hajmini oshiradi).

2. Madaniy Anokronizm va Kodlarning Tafovuti. “Qo'ng'iroq”, “qoshiq”, ma'lum maqollar – bu ma'lum bir tarixiy va madaniy kontekstning kodlari. Tarjimon bu kodlarni maqsad

madaniyatida ishlaydigan kodlarga “dekodlashga” majbur. Bu jarayon ko‘pincha aniq kontekstning soddalashtirilishi yoki o‘zgarishiga olib keladi (masalan, “qo‘ng‘irot” → “copper”) [8; 49-b].

3. Kognitiv Skriptlarning Farqli Ekanligi. Hazil ko‘pincha ma‘lum bir vaziyatda ma‘lum bir harakat kutilishini buzishga asoslanadi. Agar ikki madaniyatda shu vaziyatdagi “normal” harakatlar tushunchasi farq qilsa (masalan, o‘qituvchiga javob qaytarish darajasi), hazil samarasi yo‘qolishi mumkin. “Shum bola”da bolaning kattalarga nisbatan beparvo munosabati G‘arb madaniyatida ham tushunarli, ammo uning ayrim nyanslari yo‘qolishi mumkin.

4. Frazologiyaning O‘ziga Xosligi. Har bir tilning maqol va iboralari o‘z tarixiy va madaniy yo‘lidan kelib chiqqan holda shakllangan. Ularni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilish ko‘pincha mantiqsiz yoki kulgili bo‘lmagan natijalarga olib keladi (“chumchuq ham qush bo‘lar”).

4.2. Tarjima Strategiyalarining Baholanishi

Ingliz tarjimasi (M. B. G. dae) ancha lokalizatsiya strategiyasini qo‘llagan. U o‘zbek realiyalarini g‘arb o‘quvchisi uchun iloji boricha tushunarli bo‘lgan ekvivalentlar bilan almashtirishga intilgan [9; 45-b]. Bu asarni chet tilli o‘quvchi uchun kirish imkoniyatini oshirdi, ammo konseptning milliy va tarixiy ranglarini sezilarli darajada soddalashtirdi. Hazil-mutoyiba ko‘p hollarda umumiy “kulgi” darajasiga qisqardi.

Rus tarjimasi ancha manbaga yaqin strategiyani saqlashga harakat qilgan. Bunga sabab sovet davridagi madaniy yaqinlik va adabiy tarjima an‘analari bo‘lishi mumkin. Ko‘pgina realiyalar transkripsiya qilingan (“махаля”), maqollar ekvivalentlari topilgan. Natijada hazil-mutoyiba konsepti ko‘proq saqlangan, ammo bu tarjima ham zamonaviy rus o‘quvchisi uchun ba‘zi anokronik elementlarni saqlab qolgan [13; 87-89-b].

4.3. Nazariy Va Amaliy Tavsiyalar

Hazil-mutoyiba konseptini saqlash uchun quyidagi strategiyalar samarali bo‘lishi mumkin:

1. Qat‘iy emas, funksional tarjima. Maqsad – hazilning kommunikativ funksiyasini (kuldirish, masxara qilish) saqlash. Agar manba tilidagi so‘z o‘yini saqlanmasa, maqsad tilida shu vaziyatga mos keladigan, g‘ayrioddiy yoki kulgili ta‘sir qiluvchi boshqa lingvistik vosita topilishi kerak (kompensatsiya).

2. Madaniy izohlardan foydalanish. Nashrga kiritiladigan izohlar, old so‘z yoki eslatmalar o‘quvchiga muayyan realiyaning hazil jihatini tushunishga yordam beradi. Bu matn oqimini buzishi mumkin, lekin konseptual tarkibni saqlaydi.

3. “O‘rta yo‘l” strategiyasi. Mahalliy, ammo notanish realiyalarni transkripsiya qilish, lekin ularning semantik maydonini keyingi matnda nozik tarzda ochib berish. Masalan, “qo‘ng‘irot” ni “qo‘ng‘irot (a local policeman of the time)” deb tarjima qilish.

4. Ijodiy so‘z yaratish. Ba‘zi hollarda, ayniqsa so‘z o‘yinlarida, tarjimon yangi, maqsad tilining qoidalariga mos, lekin manbadagi hazilga yaqin ta‘sir qiluvchi iborani yaratishi mumkin. Bu eng yuqori darajadagi mahoratni talab qiladi.

4.4. Tadqiqotning Cheklovlari va Kelajakdagi Ishlar Uchun Imkoniyatlar

Ushbu tadqiqot faqat “Shum bola”ning ma‘lum va kanonik tarjimalarini qamrab oladi. Yaqinda yaratilgan zamonaviy tarjimalar (masalan, Internetda mavjud bo‘lganlar) o‘rganilmagan. Bundan tashqari, o‘quvchilarning hazilni qabul qilishini o‘lchovchi resepsion tahlil o‘tkazilmagan.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo‘nalishlar:

“Shum bola”ning boshqa tillardagi (turk, fors, xitoy) tarjimalarini qiyosiy tahlil qilish.

Hazil-mutoyibaning audio (audiokitob) va vizual (multfilm) tarjimalaridagi taqdimoti.

So‘zma-so‘z, kommunikativ va ijodiy tarjimalarning turli guruh o‘quvchilari tomonidan qabul qilinishining eksperimental tahlil.

Xulosa. G‘afur G‘ulomning “Shum bola” asaridagi hazil-mutoyiba konseptining tarjimada saqlanishi qiyin, ko‘p qirrali muammo bo‘lib, u til, madaniyat va kognitsiya chegarasida yotadi [1; 34-b]. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, ushbu konseptning saqlanish darajasi uning turiga chambarchas bog‘liq. Universal insoniy vaziyatlarga asoslangan situatsion hazillar eng yaxshi tarjima qilinadi, tilning o‘ziga xosligi va chuqur madaniy kontekstga tayangan so‘z o‘yinlari va realiyalar esa ko‘pincha yo‘qoladi yoki tubdan o‘zgartiriladi.

Ingliz va rus tarjimalarining tahlili ikkala til ham turli strategiyalarni qo‘llaganligini ko‘rsatadi: ingliz tarjimasi manba matnni keng auditoriya uchun moslashtirishga (lokalizatsiya), rus tarjimasi esa manbaga yaqinroq qolishga intilgan. Ikkinchi yondashuv hazil-mutoyiba konseptining ko‘proq jihatlarini saqlab qolishga imkon bergan bo‘lsa-da, u ham o‘ziga xos anokronik cheklovlarga ega.

Hazil-mutoyibaning samarali tarjimasi so‘zma-so‘z emas, balki funksional ekvivalentlikni, madaniy kodlarni diqqat bilan “o‘tkazish”ni va ba‘zan ijodiy kompensatsiyani talab qiladi. Tarjimon nafaqat til, balki ikki madaniyatdagi kulgining psixologiyasi va mexanizmlarini chuqur bilishi kerak.

“Shum bola” kabi milliy kanonning jahon adabiyotiga kirishi uning yorqin hazil-mutoyiba qatlamlarini saqlagan holda amalga oshishi zarur. Bu nafaqat asarning badiiy qimmatini saqlaydi, balki o‘zbek madaniyatining dunyoviy va hazil tuyg‘usi haqida to‘g‘ri tasavvur beradi. Ushbu tadqiqotning natijalari nafaqat G‘afur G‘ulom asarlarining kelajakdagi tarjimalari, balki o‘zbek adabiyotidagi boshqa hazil va satira asarlarining tarjimasi uchun ham amaliy qo‘llanma vazifasini o‘tashi mumkin. Tillararo va madaniyatlararo uzatishda hazil – bu nafaqat sinov, balki dialogni yanada samarali qilish uchun noyob imkoniyatdir.

Adabiyotlar/Литературы/References:

1. G‘afur G‘ulom. Shum bola. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2010 (asl matn).
2. Gulom, Gafur. The Mischievous Boy. Translated by Mikhail B. G. dae. Tashkent: Foreign Languages Publishing House, 1960.
3. Gulyam, Gafur. Ozornoy mal’chishka. Perevod T. Sultanovoy i dr. Moskva: Detskaya literatura, 1957.
4. Nida, Eugene A., and Charles R. Taber. The Theory and Practice of Translation. Leiden: E.J. Brill, 1969.
5. Venuti, Lawrence. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London: Routledge, 1995.
6. Newmark, Peter. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall, 1988.
7. Attardo, Salvatore. Linguistic Theories of Humor. Berlin: Mouton de Gruyter, 1994.
8. Raskin, Victor. Semantic Mechanisms of Humor. Dordrecht: D. Reidel, 1985.
9. Baker, Mona. In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge, 1992.
10. Kvey, M. B. Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Akademnashr, 2018.
11. Karimov, N. O‘zbek tilida hazil va mutoyiba: lingvokulturologik tahlil. Toshkent: Fan, 2012.
12. Lotman, Yu. M. Semiosfera. Sankt-Peterburg: Iskustvo-SPB, 2000.
13. Tursunov, J., va boshqalar. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).